

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ชื่อบทความ หลักประชาธิปไตย

จัดทำโดย นายปิยกร อภิบาลศรี
รหัส ๖๑๐๖๒๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๖
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทความ : หลักประชาธิปไตย

ผู้เขียน : นายปิยกร อภิบาลศรี*

บทนำ

หลักประชาธิปไตยถูกคิดค้นขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณเมื่อกว่า ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว โดยมีแนวคิดพื้นฐานว่า ประชาชนทุกคนในสังคมต้องมีส่วนร่วมในการบริหารปกครองบ้านเมือง ผู้ปกครองต้องได้รับการเลือกเข้ามาโดยตรงจากประชาชนในสังคม แต่เมื่อรัฐต่าง ๆ มีจำนวนประชากรในสังคมเพิ่มขึ้น จึงต้องมีการปรับการใช้หลักประชาธิปไตยให้เหมาะสมตามสภาพของสังคมไปด้วย จึงเกิดรูปแบบการปกครองระบบต่าง ๆ ขึ้น แต่ไม่ว่าจะเป็นการปกครองรูปแบบใด ผู้นำผู้บริหารล้วนแล้วแต่ต้องมาจากการเลือกของประชาชนในสังคม ทั้งนี้ หลักประชาธิปไตยมักถูกกล่าวถึงบ่อยครั้งในบริบทของการเมืองการปกครอง แต่แท้จริงแล้วหลักประชาธิปไตยมิใช่เรื่องทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว แต่หลักประชาธิปไตยเป็นหลักทั่วไปที่สามารถนำไปปรับใช้ในบริบทอื่น ๆ อาทิเช่น ทางสังคม ทางวัฒนธรรม เป็นต้น

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้นำเอาปรัชญาการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้นมา การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ ซึ่งในระยะเริ่มแรกนั้น การปลูกฝังการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย รัฐได้ให้ความสำคัญกับกลไกหรือรูปแบบกระบวนการของประชาธิปไตยมากกว่าการปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระโดยเฉพาะการสร้างวิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงถาวรอย่างยั่งยืน

“หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย” เป็นหลักการปกครองที่มีเจตนาอันสำคัญเพื่อทำให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือพลเมืองในสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหรือพลเมืองในสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษยชนทุกคนต่างมีสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติและตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมบ้านเมืองมีความสุข มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีการยอมรับในความแตกต่างทางความคิดเห็น โดยยึดหลักการสันติวิธีและสังคมประชาธิปไตย

---

* รองอธิบดีกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง วุฒិการศึกษาศา MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION สถาบันการศึกษา DREXEL UNIVERSITY, USA

ความเป็นมาของหลักประชาธิปไตย

หลักประชาธิปไตยถือกำเนิดที่นครรัฐเอเธนส์ (Athens) ตั้งแต่ช่วงประมาณ ๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาล โดยผู้คิดค้นหลักการนี้ขึ้น คือ โคลีสเธนีส (Cleisthenes) เมื่อเขาและประชาชนของกรีก รวมกันโค่นล้มทรราชย์ที่นิยมการปกครองโดยอภิสิทธิ์ชนหรือขุนนาง (Aristocracy) ลงได้ จึงเกิดแนวความคิดที่จะนำประชาชนมามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกผู้แทนเข้ามาใช้อำนาจปกครองโดยตรง ทั้งนี้ ประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมประชุมในสภาประชาชนได้โดยไม่ต้องเป็นผู้ได้รับเลือกให้เข้ามาเป็นผู้แทนในการใช้อำนาจปกครองแต่อย่างใด อันเป็นการลดทอนอำนาจของชนชั้นปกครองลง รวมทั้งมีกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองจากภาคประชาชนเพิ่มขึ้น ต่อมาประมาณ ๔๐๐ ปีก่อนหน้านั้นในยุคกลาง ประเทศอังกฤษนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองประเทศแทนระบอบฟิวดัล (Feudalism) โดยมีหลักสำคัญคือ ประชาชนมีเสรีภาพตามกฎหมายภายใต้การบริหารปกครองประเทศโดยรัฐสภาที่คัดเลือกมาจากประชาชนและมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ หลักการปกครองดังกล่าวสืบเนื่องมาจากกฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Carta) ที่มีบทบัญญัติจำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ และมีบทบังคับให้พระมหากษัตริย์เคารพลิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้อังกฤษเป็นต้นแบบของการบริหารปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐสภาที่แพร่หลายในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทยในปัจจุบัน^๒

แนวความคิดหรือทฤษฎีว่าด้วยหลักประชาธิปไตยของสังคมโลกใบนี้ ความเป็นมาและพัฒนาการที่ยาวนาน ดังจะพิจารณาเห็นได้จากวิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในประเทศทางฝั่งยุโรปนับตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักคิดและนักปรัชญาทางการเมือง ทั้งจากยุคเก่าที่มีต้นกำเนิดมาจากรัฐกรีกโบราณและยุคใหม่ช่วงศตวรรษที่ ๑๗ - ๒๐ รวมทั้งอิทธิพลทางศาสนากฎปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ได้ส่งผลทำให้ระบอบประชาธิปไตยในประเทศฝั่งยุโรปมีความเข้มแข็งและได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับ^๓ จนกลายเป็นกระแสโลก ซึ่งประเทศมหาอำนาจเรียกร้องให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

---

^๒ อรรถนิช รุ่งธิพานนท์, รัฐสภาสหราชอาณาจักร : สภาสามัญ สภาขุนนาง หน่วยงานสนับสนุน สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ๒๕๕๓ หน้า ๖

^๓ สุระชัย ศิริไกร, “การพัฒนาประชาธิปไตยไทยโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และจริยธรรมทางการเมือง” ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๙ ประจำปี ๒๕๕๐ เรื่อง วัฒนธรรมการเมือง จริยธรรมและการปกครอง (Political Culture, Ethics and Governance), จัดพิมพ์โดยสถาบันพระปกเกล้า (กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ ๒๕๕๐) หน้า ๙๘ -๙๙

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในบางประเทศอาจจะมีการชะงักงัน หรือ อาจเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบอบเผด็จการในภายหลังได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการที่จะพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็งมั่นคงและยั่งยืนได้นั้นเป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้โดยง่าย ซึ่ง นักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องประชาธิปไตยในยุคใหม่ เช่น อาดัม พรzeworski (Adam Przeworski) ได้กล่าวไว้ว่า “ระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่รัฐให้ประชาธิปไตยและประชาชนต้องการแล้ว ประชาธิปไตยก็เกิดขึ้นได้ แต่ระบอบประชาธิปไตยต้องมีพลเมืองที่มีความสามารถในการใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ตามพันธะสัญญาของตนเองได้ได้ด้วย” มิฉะนั้นแล้วระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นอาจมิใช่ระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง

สำหรับประเทศไทยนั้น ระบอบประชาธิปไตยเริ่มมีการปูพื้นฐานไว้ตั้งแต่รัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งราชวงศ์จักรี โดยให้อำนาจแก่ข้าราชการที่มีอำนาจหน้าที่บริหารส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น รวมทั้งให้การศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่เป็นสากลแก่ประชาชนทั่วไป แม้ยังคงอำนาจการปกครองไว้กับพระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์อยู่ตามเดิมก็ตาม หลังจากนั้น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองบายในจดหมายเหตุร้ายวันสวนพระองค์ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ เกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในขณะที่เดียวกันก็ทรงให้ความเห็นส่วนพระองค์เกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยว่า หากประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจหลักประชาธิปไตยดีแล้ว ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม รวมทั้งหากประชาชนไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเลือกตั้งก็อาจส่งผลให้ประชาชนเลือกคนไม่ดีเข้าสภาเพราะการชักจูงหรือติดสินบน ทำให้ประชาธิปไตยกลายเป็นคณาธิปไตย นอกจากนี้ หากพรรคการเมืองมีเงินและอำนาจมากเกินไปแล้ว การบริหารบ้านเมืองก็จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนรวมแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนักการเมืองแทน^๔ ทั้งนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๑ พระองค์ทรงจัดตั้งดุสิตธานีซึ่งเป็นเมืองสมมติเพื่อทดลองใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตยขึ้น^๕ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของไทยจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทย อย่างไรก็ตาม ผลของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองมิได้เป็นไปตามคำพูดอันสวยหูของคณะผู้ก่อการแต่อย่างใด ประชาชนยังคงถูกปิดกั้นโอกาสในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง ผู้นำประเทศในช่วงนั้นยังคงมีแต่ทหารที่มีอำนาจล้นเหลือปราศจากการตรวจสอบจากประชาชน ผู้นำประเทศบริหารประเทศโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนและพวกพ้องเป็น

^๔ ศ. ศรีราชา เจริญพานิช, นักพัฒนาการของประชาธิปไตยแบบไทย ๆ หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒ หน้า ๒ - ๓

^๕ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ดุสิตธานีศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยแห่งแรกของไทย กรุงเทพมหานคร กันยายน ๒๕๕๔

สำคัญ จนประชาชนเรียกขานกันอย่างแพร่หลายว่า ระบอบอมาตยาธิปไตย จนกระทั่งในที่สุดก็เกิดการขัดแย้งกันเองของเหล่าผู้นำประเทศที่ต่างมีความต้องการจะกุมอำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียวจนเกิดการปฏิวัติหรือรัฐประหารเรื่อยมาไม่เว้นแม้แต่ในปัจจุบัน แม้ปัจจุบันอำนาจในการบริหารปกครอง ประเทศมักตกอยู่กับนักการเมืองและนักธุรกิจที่มีฐานะร่ำรวยมหาศาล จนมีการกล่าวขานกันว่าเป็น การปกครองในระบอบธนาธิปไตย แต่ปัญหาที่สะสมมาในครั้งอดีตก็ยังคงอยู่ไม่จางหายไปไหน ประชาชนยังคงได้รับความเดือดร้อนจากการอยู่ในฐานะผู้ได้ปกครองที่ขาดโอกาสในการมีส่วนร่วม ทางการบริหารประเทศ ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ใช้บังคับมาแล้วหลายฉบับจึงพยายามจะบัญญัติกติกาในการบริหารปกครองประเทศให้มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพิ่มขึ้นเสมอมา โดยการเพิ่มการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพิ่มความเข้มข้นของการตรวจสอบการบริหารประเทศของรัฐบาล รวมทั้งลดขั้นตอนและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องลง นอกจากนี้ ยังนำหลักเกณฑ์ ต่าง ๆ อาทิเช่น หลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เป็นต้น มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ^๖ อย่างไรก็ตาม การปรับใช้หลักประชาธิปไตยสำหรับการบริหาร ปกครองในประเทศไทยยังคงมีปัญหาเรื้อรังต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ความหมายของประชาธิปไตย

มีผู้ใช้ศัพท์ประชาธิปไตยกันอย่างกว้างขวางทั้งในฝ่ายที่เรียกตนเองว่าเป็น “กลุ่มโลกเสรี” และในฝ่ายที่เรียกกันว่าเป็นกลุ่ม “สังคมนิยม” หรือ “กลุ่มสังคมนิยมคอมมิวนิสต์” อนึ่ง ยังมีการใช้ผสมกับศัพท์อื่น ๆ อีกด้วย เช่น ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ (economic democracy) และประชาธิปไตยทางอุตสาหกรรม (industrial democracy) “ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ” หมายถึง การกระจายรายได้ให้ทัดเทียมกันในหมู่ประชาชนเป็นจำนวนมาก (Levine, op.cit., p.๔๒.) ส่วน “ประชาธิปไตยอุตสาหกรรม” หมายถึง ประชาธิปไตยในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น การมีสหภาพ แรงงาน เป็นต้น

ศัพท์ “ประชาธิปไตย” ใช้ในสามความหมายใหญ่ๆ ซึ่งถ้ากำหนดเป็นวงกรอบหรือฐานะใหญ่ ๆ ๓ ฐานะ ได้แก่ใน ๑) เชิงความคิด ๒) รูปแบบการปกครอง และ ๓) วิธีชีวิต ดังนี้

ในวงกรอบหรือฐานะเป็นปรัชญา ทฤษฎีหรืออุดมการณ์ทางการเมือง ในความหมายนี้มุ่งไปในเรื่องของความคิด เป็นสภาพทางมนตรกรรม (การกระทำทางใจซึ่งแตกต่างจากกายกรรมและวจีกรรม) ทั้งของชนระดับผู้นำ (elites) และคนทั่วไป (ordinary citizens)

^๖ ปาริชาติ เทพอารักษ์, สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล รากฐานสังคมอยู่เย็นเป็นสุข, วารสารเศรษฐกิจและสังคม มกราคม - มีนาคม ๒๕๔๐ หน้า ๕๐

ในวงรอบหรือฐานะเป็นรูปแบบการปกครองเป็นการพิจารณาในเชิงโครงสร้างของรัฐบาลแบบประชาธิปไตย เช่น

- ๑) ระบบรัฐสภา
- ๒) ระบบประธานาธิบดี

ในวงรอบหรือฐานะวิถีชีวิต (way of life) ได้แก่

- ๑) วิถีทางแห่งการยอมรับ “เสียงข้างมาก”
- ๒) การมีใจกว้าง
- ๓) มีขันติธรรม
- ๔) การไม่ใช่ความรุนแรงแก้ปัญหา
- ๕) การมีความเอาใจใส่ในกิจการบ้านเมือง อันเป็นเรื่องการประพฤติปฏิบัติในสังคม

ความหมายตามภาษาต่างประเทศ

ศัพท์ “ประชาธิปไตย” ในภาษาไทยคงบัญญัติขึ้นประมาณไม่เกิน ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา โดยได้มีการเทียบกับภาษาอังกฤษ จึงออกมาในรูปของการสมาส (ผสม) กันระหว่างสองศัพท์ ได้แก่ ประชา และ อธิปไตย ศัพท์ “เดมอคระซี” (Democracy)

ในภาษาอังกฤษเริ่มใช้ครั้งแรกประมาณ ๔๐๐ ปีมาแล้ว คือ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้ โดยการแปลเทียบเคียงกับภาษาฝรั่งเศส คือ เดโมกราตี (Democratie) โดยย้อนไปถึงศัพท์เดิมเริ่มแรก คือ ในภาษากรีก คือ “เดโมคราเตีย” (Demokratia) ซึ่งย้อนกลับไปถึงสมัยกรีกโบราณเมื่อ ๒๔๐๐ ปีมาแล้ว คือ เป็นการผสมระหว่างสองตัว ได้แก่ “เดมอส (Demos) กับ เครตอส (Kratos)”^๗ เดมอส หมายถึง “ประชาชน” เครตอส หมายถึง การปกครอง เมื่อนำ ๒ ศัพท์ผนวกเข้าด้วยกัน จึงสื่อความหมายว่าเป็น การปกครองของประชาชน

ความหมายตามพจนานุกรมไทย

คำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึง “หมู่คนคือปวงชน” กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึง “ความเป็นใหญ่”

คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”

ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมของทางราชการว่า “แบบการปกครองที่ล้อมติปวงชนเป็นใหญ่”

^๗ “Kratos” เป็นคำนาม ส่วนคำกริยา คือ “kratien”

ความหมายของบุคคลสำคัญต่าง ๆ

อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ประธานาธิบดีคนที่ ๑๖ ของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวสุนทรพจน์ไว้ ณ เมืองเกตติสเบิร์ก ในมลรัฐเพนซิลวาเนีย ในวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๖๓ (พ.ศ. ๒๔๐๖) ตอนหนึ่งความว่า “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน จะไม่มีวันสูญสลายไปจากผืนพิภพนี้” (Government of the people, by the people, for the people, shall not perish from the Earth.) วลีนี้ได้ถูกอ้างถึงหลายครั้งโดยนักวิชาการว่า “เป็นความหมายของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย” ที่กระชับและคมคาย

ฮาร์โรลด์ ลาสกี^{๘๘} (Harold Laski) “เนื้อแท้ของประชาธิปไตยก็คือ ความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมตลอดถึงความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง”

ชาร์ลส์ อีเมอร์ริแอม^{๘๙} (Charles Merriam) “ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิด และเป็นการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ความผาสุกร่วมกันของประชาชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเองเป็นเครื่อง นำทาง”

ธานินทร์ กรัวยิวเชียร^{๙๐} ได้ให้ความหมายของ “ประชาธิปไตย” หมายถึง ระบอบการปกครองประเทศระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน คำว่า “ประชาชน” ในที่นี้หมายถึง ปวงชนเหล่านี้ย่อมมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ในการปกครองแผ่นดินอย่างเสมอภาคกัน ระบอบประชาธิปไตย มีรากฐานเคารพในด้านการเคารพในความเป็นธรรม (Justice) เหตุผล (Reason) เมตตากรุณา (Compassion) ความศรัทธาในมนุษยชาติ (faith in man) และเคารพในเกียรติภูมิแห่งมนุษย์ชน (Human dignity)

สำนักงานอัยการสูงสุด ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึง การปกครองที่เป็นของประชาชน และเพื่อประชาชน ตลอดจนเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคน ในการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ภายใต้ความเชื่อมั่นว่า คนเราเกิดมาเท่าเทียมกัน คือ ได้รับการคุ้มครองจากรัฐตามกฎหมายและโอกาสที่จะได้รับบริการต่าง ๆ โดยเสมอภาคกัน มีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ซึ่งจะกำหนดไว้แน่นอนในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

---

^{๘๘} Harold Joseph Laski เป็นนักทฤษฎีทางการเมืองของอังกฤษ นักเศรษฐศาสตร์ นักเขียนและวิทยากร มีบทบาทในทางการเมืองและทำหน้าที่เป็นประธานของพรรคแรงงานของอังกฤษในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๔๕ – ๑๙๔๖ และเป็นศาสตราจารย์ที่ The London School of Economics and Political Science ปี ค.ศ.๑๙๒๖ – ๑๙๕๐

^{๘๙} Charles Edward Merriam, Jr. เป็นอาจารย์รัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก และเป็นที่ปรึกษาให้กับหลายประธานาธิบดีแห่งสหรัฐ

^{๙๐} ธานินทร์ กรัวยิวเชียร, ระบอบประชาธิปไตย, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร หน้า ๑

สุขุม นवलสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์^{๑๑} ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ การปกครองที่เป็นประชาธิปไตย คือ รูปการปกครองที่ยึดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนไม่ว่าจะเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี (Presidential Democracy) หรือแบบรัฐสภา (Parliamentary Democracy) ถ้าอำนาจสูงสุดในการกำหนดการปกครองอยู่ที่ประชาชนแล้วก็เป็นกรปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยนั้นจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญซึ่งอาจเป็นรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรหรือไม่ลายลักษณ์อักษรก็ได้ เพราะประชาธิปไตยถือ การปกครองโดยกฎหมาย (Rule by law) อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญนั้นเป็นเพียงกติกาการปกครองไม่ใช่เครื่องหมายแสดงความเป็นประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นการที่ประเทศใดมีรัฐธรรมนูญจึงมิได้หมายความว่ารูปการปกครองของประเทศนั้นเป็นประชาธิปไตย เพราะบางประเทศเช่น สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ามีระบบการปกครองแบบเบ็ดเสร็จต่างก็มีรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประเทศเสรีนิยมอื่น ๆ เหมือนกัน การที่จะพิจารณาว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่จึงต้องดูว่ารัฐธรรมนูญของประเทศนั้นกำหนดให้ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยหรือไม่

หลักประชาธิปไตยสามารถแบ่งออกตามลักษณะการปรับใช้ในทางปกครองใน ๓ รูปแบบ กล่าวคือ หลักประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy) หลักประชาธิปไตยทางผู้แทน (Representative Democracy) และหลักประชาธิปไตยแบบกึ่งทางตรง (Semi-Direct Democracy) เริ่มต้นที่หลักประชาธิปไตยทางตรงนั้นเป็นรูปแบบการปกครองโดยใช้หลักประชาธิปไตยแบบดั้งเดิมตั้งแต่มุขกรีกโบราณที่ปกครองในรูปแบบนครรัฐ โดยถือกันว่าเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบที่สุด^{๑๒} ประชาชนที่ประสงค์จะเป็นกลุ่มผู้ปกครองจะได้รับการเลือกตั้งขึ้นมาจากประชาชนทั้งหมดในสังคมนั้น ๆ โดยตรงหรือที่เรียกว่าการเลือกตั้งผ่านสภาประชาชน อย่างไรก็ตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงนั้นเหมาะสมกับเฉพาะสังคมที่มีประชากรจำนวนไม่มากนัก และในปัจจุบันยังคงมีสังคมที่ปกครองด้วยระบอบดังกล่าวอยู่ เช่น มลรัฐกังตง (Canton) ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นต้น^{๑๓} องค์ประกอบสำคัญของหลักประชาธิปไตยทางตรง คือ ต้องมีการริเริ่มโดยประชาชนในสังคม และมีการตัดสินใจหรือลงมติ ขั้นสุดท้ายโดยประชาชนในสังคมโดยตรง โดยสรุปแล้วประชาธิปไตยทางตรงนั้นขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ในการบริหารปกครองสังคมจะต้องผ่านการตัดสินใจของประชาชนในสังคมโดยตรง หากขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งมีผู้แทนหรือกลุ่มบุคคลใดมากระทำการแทนแล้วย่อมไม่อาจถือว่าเป็นการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยทางตรงได้ สำหรับกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตยทางตรงนั้น จะต้องมีการลงประชามติ (Referendum) กล่าวคือ สังคมนั้น ๆ ต้องจัดให้มีวิธีการในการลงมติหรือลงคะแนนของประชาชนในสังคมในการตัดสินใจเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับประเด็นหรือปัญหาสำคัญของสังคม เนื่องจาก

^{๑๑} สุขุม นवलสกุล, วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์, การเมืองและการปกครอง = Thai government and politics, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔.

^{๑๒} โกลินทร์ วงศ์สุรวัฒน์, ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย วิทยานิพนธ์สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง ๒๕๒๙ หน้า ๑๒

^{๑๓} ไพโรจน์ ชัยนาม, สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญของต่างประเทศกับการปกครองของไทย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๕ หน้า ๓๒๑ - ๓๒๒

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยทางตรงเกรงว่า หากปล่อยให้ผู้แทนหรือกลุ่มบุคคลที่กระทำการแทนประชาชนในสังคมมีอำนาจลงมติหรือลงคะแนนในเรื่องสำคัญของสังคมแล้วอาจมีการบิดเบือนเจตนารมณ์ที่แท้จริงของประชาชนในสังคมได้ กลไกสำคัญประการต่อมา คือ การให้อำนาจหรือสิทธิแก่ประชาชนในการเสนอร่างกฎหมายหรือการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ซึ่งแต่ละประเทศจะกำหนดจำนวนเสียงขั้นต่ำของผู้เสนอร่างกฎหมายหรือการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายไว้ต่างกันออกไปตามความเหมาะสมอย่างไรก็ตาม การลงมติหรือลงคะแนนเพื่อเสนอร่างกฎหมายรวมทั้งการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายโดยประชาชนนั้น หากประชาชนในสังคมขาดความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายและการเมืองการปกครอง รวมทั้งวิธีดำเนินการมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและค่าใช้จ่ายที่สูงเกินสมควรแล้วก็จะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้^{๑๔} กลไกสำคัญประการสุดท้ายของระบอบประชาธิปไตยทางตรง คือ ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สิทธิถอดถอนผู้ปกครองได้หากมีการปกครองโดยไม่ชอบธรรมหรือขาดความสามารถในการปกครองสังคมขึ้น อันเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในทางปฏิบัติ^{๑๕} มิใช่แค่มีชื่อเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยแต่ไม่มีอำนาจในทางปกครองอย่างแท้จริง รูปแบบการปกครองต่อมา คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตยทางผู้แทน มีหลักการสำคัญ คือ ประชาชนในสังคมจะเลือกผู้แทนซึ่งต้องเป็นประชาชนของสังคมนั้น ๆ เป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง กล่าวคือ ผู้แทนเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชนแทนในทางปฏิบัติ เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีขนาดใหญ่ขึ้น หากใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยทางตรงแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาได้ ดังนั้น การบริหารประเทศผ่านทางผู้แทนจึงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกว่า ซึ่งวิธีการคัดเลือกผู้แทนมักจะใช้วิธีการลงคะแนนเสียงหรือการเลือกตั้งโดยประชาชน รูปแบบการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยรูปแบบสุดท้าย คือ การปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบกึ่งทางตรง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างระบอบประชาธิปไตยทางตรงกับระบอบประชาธิปไตยทางผู้แทน โดยการปกครองรูปแบบนี้จะให้อำนาจและสิทธิในการบริหารปกครองประเทศแก่ประชาชนมากขึ้น ไม่ใช่ถือเพียงว่าประชาชนเป็นที่มาของอำนาจในการบริหารปกครองประเทศเท่านั้น อาทิเช่น การให้อำนาจในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวไม่จำเป็นต้องกระทำผ่านผู้แทนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง ดังนั้น วิธีการและผลลัพธ์ที่ได้มาจึงถือว่าเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงของผู้มีอำนาจบริการปกครอง ประชาชนจะได้รับความชอบธรรมและประโยชน์มากขึ้น ประชาธิปไตยในรูปแบบสุดท้ายนี้นักวิชาการบางท่านเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตรวจสอบ (Monitory Democracy) ซึ่งมีองค์กรอิสระต่าง ๆ มีอำนาจตรวจสอบผู้ใช้อำนาจการบริหารปกครองแทนประชาชน^{๑๖}

^{๑๔} ปัทมา สุภักข์, การใช้สิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชน : บทเรียนจากอดีต สู่ “สิทธิ” ที่เป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ บทความสถาบันพระปกเกล้า (<http://www.kpi.ac.th>)

^{๑๕} วัชรวิทย์ ไชยสาร, พัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและพหุการเมือง: การเมืองภาคประชาชน บทความจาก (<http://www.parliament.go.th>)

^{๑๖} John Keane : Monitory Democracy, Paper prepared for the ESRC Seminar Series, The Open University, Milton Keynes Keynes, March ๒๐๐๘ และประจักษ์ ก้องกีรติ, ประชาธิปไตยของฉันทน์ ของท่าน และของเธอ ๒๕๕๖ (<http://v-reform.org/meaning-of-democracy>) หน้า ๒๖

ทัศนะเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะมีความรู้สึกที่ดีหรือมีทัศนคติที่ดีเชิงปฏิฐานต่อคำว่า “ประชาธิปไตย” จะเห็นได้จากการที่มีผู้นิยมใช้ศัพท์นั้นกันมากดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งในช่วงหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ องค์การยูเนสโก ได้สำรวจความคิดเห็นของนักวิชาการทั้งจากโลกตะวันตกและตะวันออกเป็นจำนวนกว่า ๑๐๐ คน ทุกคนล้วนมีทัศนะที่ดีต่อประชาธิปไตย สำหรับในอดีตนั้น**เปอริคลีส** (Pericles)^{๑๗} ผู้นำคนหนึ่งของนครรัฐเอเธนส์ยุคโบราณได้แสดงความชื่นชมต่อระบบการปกครองประชาธิปไตยแบบโดยตรง ส่วนนักปราชญ์เพลโตมีความเห็นต่อต้านประชาธิปไตย โดยถือว่าเป็นการให้อำนาจแก่ผู้ที่ปราศจากความรู้เพลโตต้องการสถาปนาสังคมอันเลอเลิศอย่างที่เรียกว่า “อูทมรัฐ” โดยให้ผู้ปกครองสูงสุดเป็น “ราชาปราชญ์” และบรรดาผู้นำระดับรองๆ ลงไปเป็นผู้มีสติปัญญาและคุณธรรมสำหรับ **อาริสโตเติล**^{๑๘} มีแนวคิดคล้ายเพลโต (Plato)^{๑๙} แต่ไม่ต่อต้านประชาธิปไตยมากนัก ดังจะเห็นได้ว่าการแบ่งรูปแบบการปกครอง อาริสโตเติลจัดประชาธิปไตยอยู่ในกลุ่มการปกครอง โดยคนหมู่มากที่มีความโน้มเอียงไปในทางที่ไม่ดี แต่การปกครองโดยคนส่วนใหญ่ซึ่งมีแนวโน้มไปในทางที่ดี และอาริสโตเติลเชื่อว่าจะเป็นไปได้คือ “มัชฌิมธิปไตย” หรือ “มัชฌิมวิถีสถิตี” (Polity) ซึ่งพอที่จะเทียบเคียงกับประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันซึ่งมหาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับกลาง เช่น ในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

ต่อจากช่วงเวลาของอาริสโตเติล ศัพท์ประชาธิปไตยถูกใช้ในความหมายที่ไม่แสดงความนิยมชมชื่น จวบจนกระทั่งศตวรรษที่ ๑๗ ประชาธิปไตยเริ่มได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าโดยกลุ่มบุคคลซึ่งเรียกตนเองว่า “ผู้ขยับให้สูงขึ้น” หรือ “ผู้ยกระดับ” (the levellers) ในประเทศอังกฤษ

^{๑๗} Pericles, (๔๙๕ – ๔๒๙ ปีก่อนคริสต์ศักราช) ในเอเธนส์, กรีซ เป็นรัฐบุรุษเอเธนส์ มีบิดาเป็นนายพลเรือ เมื่อวัยเยาว์ได้ศึกษากับอาจารย์ที่มีชื่อเสียงสมัยนั้นเป็นผู้สนับสนุนศิลปวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการสร้างวิหารอันลือชื่อ คือวิหารพาร์เธนอน (Parthenon) ช่วงที่เปอริคลีสมีอำนาจอยู่ประมาณ ๑๔ ปี เขาได้พยายามส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ ตำแหน่งต่าง ๆ ของทางการก็เปิดโอกาสให้พลเมืองมีส่วนร่วม และนครรัฐเอเธนส์ก็มีการตั้งเงินเดือนประจำให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำงานให้ด้วย ต่อมาในปี ๔๓๑ ก่อนคริสต์ศักราชได้เกิดสงครามเปโลปอนนีเซียนระหว่างนครรัฐเอเธนส์กับนครรัฐสปาร์ตา ซึ่งเป็นเชื้อสายกรีกด้วยกัน สงครามครั้งนี้ได้นำความพินาศสู่เอเธนส์ และเปอริคลีส ถูกออกจากตำแหน่ง ถูกสอบสวน ถูกปรับ แต่ในภายหลังก็ได้กลับไปมีอำนาจตามเดิม เขาดำรงตำแหน่งจนกระทั่งปี ๔๒๙ ก่อนคริสตกาล เขาเสียชีวิตด้วยโรคระบาด

^{๑๘} Aristotle, (๓๘๔ – ๓๒๒ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นนักปรัชญากรีกโบราณ ลูกศิษย์ของเพลโต และเป็นอาจารย์ของอเล็กซานเดอร์มหาราช ท่านและเพลโตได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในนักปรัชญาที่มีอิทธิพลสูงที่สุดในโลกตะวันตก ด้วยผลงานเขียนหนังสือเกี่ยวกับฟิสิกส์ กวีนิพนธ์ สัตววิทยา การเมือง การปกครอง จริยศาสตร์ และชีววิทยา

^{๑๙} Plato, (๔๒๗ - ๓๔๗ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นนักปรัชญาชาวกรีกโบราณที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อแนวคิดตะวันตก เขาเป็นลูกศิษย์ของโสกราตีส เป็นอาจารย์ของอาริสโตเติล เป็นนักเขียนและเป็นผู้ก่อตั้งอคาเดมีซึ่งเป็นสำนักวิชาในกรุงเอเธนส์

ต่อมาในตอนปลายศตวรรษที่ ๑๘ คือประมาณ ๒๐๐ ปีมาแล้ว ผู้คนจำนวนมากโดยเฉพาะผู้มีการศึกษาไม่พอใจกับการใช้ศัพท์ประชาธิปไตยและแม้กระทั่ง “บรรดาบิดาผู้สถาปนา” หรือ “ผู้ประดิษฐ์” (Founding Fathers) คือ ผู้ก่อตั้งของประเทศและรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาไม่ยอม ใช้ศัพท์ “ประชาธิปไตย” แต่ใช้คำว่า “ลัทธิสาธารณรัฐนิยม” หรือ “คตินิยมแบบสาธารณรัฐ” (Republicanism) แทน ทำให้ศัพท์สาธารณรัฐนิยมนี้มีความหมายแทนประชาธิปไตยในยุคนั้น คือเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีมาแล้ว ในศตวรรษที่ ๑๙ มีการมองประชาธิปไตยในแง่ที่ตีอย่างแพร่หลายมากขึ้น ปรากฏในข้อเขียนของผู้มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อว่า **อเล็กซีส เดอ ทอค เกอวิวิลย์** (Alexis-Charles-Henri de Tocqueville)^{๒๐} เกี่ยวกับ “ประชาธิปไตยในอเมริกา” จบจนกระทั่งถึงยุคร่วมสมัยในศตวรรษที่ ๒๐ โดยเฉพาะเมื่อ ๗๐ ปีมาแล้วคือภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ (๑๙๑๔ – ๑๙๑๘) มีการมองประชาธิปไตยไปในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน และถือว่าศตวรรษที่ ๒๐ น่าจะเป็นศตวรรษแห่งสามัญชนและศตวรรษแห่งการที่นานาชาติตัดสินใจด้วยตนเอง (Self – determination) โดยปราศจากการบีบบังคับหรือขู่เข็ญใด ๆ ดังนั้นศัพท์ “ประชาธิปไตย” ได้กลายเป็น “ศัพท์เกียรติยศ” (Honorific) ที่หลายสำนักและหลายฝ่ายต้องการยึดเป็นของตน อาทิเช่น

อดอล์ฟ ฮิตเลอร์^{๒๑} (Adolf Hitler) เรียกกระบวนเผด็จการนาซีของเขาว่า “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” (“Real” Democracy)

เบนิโต มุสโสลินี^{๒๒} (Benito Mussolini) เรียกกระบวนฟาสซิสต์ของเขาว่าเป็น “ประชาธิปไตยแบบอำนาจนิยม” (Authoritarian Democracy) การจัดระบบและโน้มอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง

สหภาพโซเวียต เรียกกระบวนปกครองของตนว่าเป็น “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” โดยเรียกการปกครองในโลกตะวันตกว่าเป็น “ประชาธิปไตยแบบกระฎุมพี” (Bourgeois) หรือ “แบบนายทุน” หรือเป็น “ประชาธิปไตยแบบ Sham Democracy

ส่วนประเทศซึ่งนิยมคอมมิวนิสต์อื่น ๆ รวมทั้งยุโรปตะวันออกและประเทศจีน เรียกกระบวนของตนว่าเป็น “ประชาธิปไตยของประชาชน” หรือ “มหาชนาธิปไตย”

^{๒๐} Alexis-Charles-Henri de Tocqueville (ฝรั่งเศส; ๒๙ กรกฎาคม ๑๘๐๕ – ๑๖ เมษายน ๑๘๕๙) นักคิดทางการเมืองและประวัติศาสตร์ ผลงานที่สร้างชื่อของเขา “ประชาธิปไตยในอเมริกา” (สองเล่ม; ๑๘๓๕ และ ๑๘๔๐) และ “ระบอบการปกครองเก่าและการปฏิวัติ” (๑๘๕๖) หนังสือสองเล่มนี้วิเคราะห์เงื่อนไขการปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตและสังคมของประชาชน

^{๒๑} Adolf Hitler, (๒๐ เมษายน ๑๘๘๙ – ๓๐ เมษายน ๑๙๔๕) เป็นนักการเมืองเยอรมนี สัญชาติออสเตรียโดยกำเนิด หัวหน้าพรรคแรงงานสังคมนิยมแห่งชาติเยอรมัน หรือที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อ พรรคนาซี ฮิตเลอร์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเยอรมนี ระหว่างค.ศ.๑๙๓๓ – ๑๙๔๕ และผู้เผด็จการของนาซีเยอรมนี (ตำแหน่ง ฟือร์เรอุนด์ไรช์สคันทซ์เลอร์) ตั้งแต่ค.ศ.๑๙๓๔ - ๑๙๔๕

^{๒๒} Benito Mussolini, (อิตาลี; ๒๙ กรกฎาคม ๑๘๘๓ – ๒๘ เมษายน ๑๙๔๕) เป็นจอมเผด็จการและนายกรัฐมนตรีของประเทศอิตาลี มุสโสลินีเป็นนักสังคมนิยมเยาวชนที่หลักแหลมและมีอันตราย แต่ต้องลาออกจากพรรคสังคมนิยมอิตาลีเนื่องจากสนับสนุนการเข้าแทรกแซงสงครามโลกครั้งที่ ๑

หลักการของประชาธิปไตย

๑. หลักของนักปรัชญา

- เฮนรี เมโย (Henry Mayo) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยไว้ ๔ ประการ คือ

๑. การควบคุมผู้วางนโยบายโดยประชาชน
๒. ความเสมอภาคทางการเมือง
๓. เสรีภาพทางการเมืองหรือประสิทธิภาพในการควบคุมโดยประชาชน
๔. หลักแห่งเสียงข้างมาก

- ซิกมันด์ นอยมันน์ (Sigmund Neumann) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยไว้

๑๐ ประการ คือ

๑. อำนาจอธิปไตยมาจากประชาชน เป็นของปวงชน
๒. ขั้นตอนเลือกผู้นำเป็นไปโดยเสรี
๓. ผู้นำมีความรับผิดชอบ
๔. ระบอบความเสมอภาค
๕. สนับสนุนพรรคการเมืองมีมากกว่า ๑ พรรค
๖. เน้นความหลากหลายในชีวิตประจำวัน
๗. ไม่กีดกันกลุ่มต่าง ๆ จากการมีส่วนร่วมในการบริหารการปกครอง
๘. สำนึกในความเป็นพลเมืองดี
๙. ส่งเสริมครรลองทัศนคติแบบประชาธิปไตย
๑๐. เน้นความเชื่อมั่นในความดีของมนุษย์

- ออสติน แรนนี (Austin Ranny) ได้สรุปหลักประชาธิปไตยไว้ ๔ ประการ คือ

๑. อำนาจอธิปไตยของพลเมืองเด่น
๒. เน้นความเสมอภาคโดยสุจริต
๓. ฟังความคิดเห็น
๔. เน้นเสียงหมู่่มาก

๒. หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย

การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เจริญอยู่ในยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา มีหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. การยึดถือเหตุผล

ประชาธิปไตย ถือหลักการที่ว่าประชาชนทุกคนในรัฐเป็นเจ้าของรัฐเท่าเทียมกัน ย่อมมีสิทธิที่แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล หรือการตัดสินใจเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมได้เท่ากัน ไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร ความคิดเห็นของพวกเขาก็เป็นสิ่งที่ควรรับฟังการกระทำดังกล่าว ไม่ถือ

เป็นการขัดแย้งหรือขัดขวางแต่ถือว่าเป็นการแสวงหาเหตุผลข้อเท็จจริง สรุปลงเป็นหลักการที่นำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็นได้โดยเสรี

๒. การเน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคล

ปัจเจกบุคคลเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุด ปัจเจกบุคคลเป็นผู้สร้างสังคม สร้างสถาบันทางสังคม รวมกันเข้าเป็นรัฐ เป็นประเทศ ปัจเจกบุคคลจึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ทั้งทางสังคม การเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ มีคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี เพราะถ้ารัฐใดประชาชนแต่ละคนเป็นคนมีคุณภาพ ก็จะทำให้รัฐหรือประเทศนั้นเจริญก้าวหน้าได้

๓. การถือรัฐเป็นเครื่องมือของประชาชน

รัฐบาลเป็นเครื่องมือของประชาชนในการทำให้บรรลุจุดหมายในการอยู่ร่วมกันของประชาชน คอยอำนวยความสะดวก ประสานผลประโยชน์ แก่ไขข้ออุปสรรคต่าง ๆ ให้กับสังคม เป็นผู้รับใช้ประชาชน รัฐเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดำเนินต่อไปเพื่อประชาชน ไม่ใช่ประชาชนเป็นอยู่เพื่อรัฐ เพราะรัฐเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นผู้สร้างรัฐ รัฐจึงเป็นผลผลิตของประชาชน หน้าที่ของรัฐเพียงรักษากฎหมาย ให้ความยุติธรรม รักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันรักษาอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอก

๔. การอาศัยความสมัครใจเป็นใหญ่

ประชาธิปไตย สนับสนุนให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สามารถเลือกดำรงชีวิตตามความสมัครใจ รัฐจะบีบบังคับให้ประชาชนกระทำการหรือห้ามไม่ให้กระทำการนอกเหนือหลักแห่งนิติธรรมไม่ได้

๕. การยึดถือกฎเหนือกฎ

หลักการนี้ ถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทั้งอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ ใช้อำนาจเหล่านี้เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิผลประโยชน์ของประชาชน หากผู้รับมอบอำนาจไป ทำหน้าที่แทนทั้งฝ่ายรัฐบาล สภานิติบัญญัติ บัญชา หรือตุลาการ ปฏิบัติผิดวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของประชาชน ประชาชนก็มีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงใหม่ได้ โดยการใช้อำนาจอธิปไตยผ่านการเลือกตั้งซึ่งเป็นการเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ สภานิติบัญญัติให้หรือยกเลิกเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้

๖. เน้นความสำคัญของวิธีการ

ประชาธิปไตย ให้ความสำคัญของวิธีการในการได้มาซึ่งอำนาจ การแสวงหาอำนาจ การใช้ อำนาจ การเปลี่ยนแปลงอำนาจโดยวิธีการตัดสินด้วยเสียงข้างมาก เป็นวิธีการบรรลุเป้าหมายโดยสันติวิธี เป็นความต้องการของเจ้าของอำนาจอธิปไตย คือ ประชาชนซึ่งวิธีนี้ไม่มีการในการปกครองแบบอื่น

๗. การถือความเห็นพ้องต้องกันเป็นหลักในมนุษย์สัมพันธ์

ประชาธิปไตย มีหลักการว่าทุกคนในรัฐเป็นเจ้าของรัฐร่วมกัน ไม่มีใครมีสิทธิผูกขาดในความ เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยคนเดียว ดังนั้นทุกคนต้องยอมรับในสัญญาประชาคมที่ใช้เพื่ออยู่ร่วมกัน คือ หลักนิติรัฐ กฎเกณฑ์ที่ตกลงในการอยู่ร่วมกันนี้เป็นหลักของมนุษย์สัมพันธ์ของประชาชนทุกคน ถือเป็น

หลักปฏิบัติในวิถีชีวิต ในความมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคกัน ซึ่งเป็นการยอมรับของทุกคน เพื่อความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน

๘. การถือความเท่าเทียมกันขั้นมูลฐานของมนุษย์

ประชาธิปไตย ถือว่า ทุกคนภายในรัฐมีสิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และความเป็นเจ้าของ รัฐเท่าเทียมกัน มีเสรีภาพในการปกป้องชีวิตร่างกาย ทรัพย์สินเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคในการใช้อำนาจอธิปไตยเท่าเทียมกัน คือ ๑ คน เท่ากับ ๑ เสียง ไม่มีใครจะมีสิทธิเหนือกว่าใคร ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน มีการศึกษาสูง ต่ำ หรือสถานภาพทางสังคมเป็นอย่างไร

๓. สองรูปแบบแห่งการปกครองประชาธิปไตย

โดยทั่วไปแล้วประชาธิปไตยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือประชาธิปไตยแบบโดยตรงและประชาธิปไตยแบบโดยอ้อม

ประชาธิปไตยแบบโดยตรง ได้แก่ รูปแบบการปกครองที่ให้ราษฎรมีส่วนร่วม ในการกระทำดังนี้

๑. ออกกฎหมาย

๒. บังคับกฎหมาย คือให้มีการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

ประชาธิปไตยแบบโดยตรงมียุคนครเอเธนส์ เมื่อประมาณ ๒๔ ศตวรรษมาแล้ว ซึ่งการใช้ อำนาจตุลาการแบบโดยตรงของนครเอเธนส์ เคยมีปรากฏดังตัวอย่างการพิพากษาคดี **โซเครตีส**ในที่ ชุมชนประชาธิปไตย ในนครรัฐเอเธนส์มีสภาพการณ์ที่แตกต่างกับยุคปัจจุบัน คือ

๑. ผู้มีสิทธิไม่ถึง ๑๐% ของประชากรทั้งหมด กล่าวคือ เอเธนส์มีพลเมืองประมาณ ๓ - ๔ แสนคน แต่ผู้มีสิทธิเพียง ๒ - ๔ หมื่นคนเท่านั้น (ผู้ถูกกีดกัน ได้แก่ สตรี ทาส และเยาวยชน)

๒. สภาพเศรษฐกิจและการเมืองยังไม่สลับซับซ้อนมากนัก

๓. พลเมืองมีความสนใจการบ้านการเมืองเป็นกิจวัตรและเอาใจใส่ในกิจการอันเป็นส่วนรวม

๔. ผู้มีสิทธิมักเข้าร่วมในการประชุมนครรัฐไม่มากนักจึงไม่มีปัญหาในเรื่องสถานที่ประชุม แต่ในปัจจุบันพลเมืองของประเทศต่าง ๆ มีมากกว่าในสมัยนั้นอย่างมหาศาล เกินกว่าที่จะจัดประชุม ณ สถานที่เดียวกันได้ จึงเป็นปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการประชาธิปไตยแบบโดยตรง

ประชาธิปไตยแบบโดยตรงในปัจจุบัน มีตัวอย่างเช่น

๑. สหรัฐอเมริกา มีในเมืองหรือชุมชนเล็ก ๆ บางแห่ง เรียกว่า “Town Meeting”

๒. สวิตเซอร์แลนด์ มีในบางแคว้น เรียกว่า “กังต็อง” (Canton)

๓. อิสราเอล มีในชุมชนคิบบุตซ์ (Kibbutz)

ปัญหาของประชาธิปไตยแบบโดยตรงมี ๔ ประการ คือ

๑. มีจำนวนประชากรไม่มากนัก

๒. ฐานะความเป็นอยู่ไม่เหลื่อมล้ำกันมากนัก

๓. สังคมมีลักษณะสมานรูป

๔. ผู้ใช้กฎหมายจะต้องปฏิบัติตนภายในขอบเขตของกฎหมาย

ประชาธิปไตยแบบโดยอ้อมหรือแบบมีตัวแทน

ประชาธิปไตย แบบนครรัฐเอเธนส์อยู่ได้ระยะเวลาหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมือง หลังจากหมดยุครุ่งเรืองของเอเธนส์และยุคที่อารยธรรมกรีกกำลังเฟื่อง ก็เข้ายุคจักรวรรดิโรมันที่รูปแบบการปกครองเน้นหนักไปในทางการใช้อำนาจ ในยุคกลางของยุโรปเป็นช่วงเวลาแห่งระบบศักดินา แนวคิดประชาธิปไตยก็ไม่เคยดับสิ้นไป ซึ่งในประวัติศาสตร์อังกฤษก็มีเรื่องราวเกี่ยวกับแม็กนา คาร์ตา โดยพระเจ้าจอห์นถูกขุนนาง อังกฤษบังคับให้ทรงลงพระนาม ทั้งนี้เพราะขุนนางเหล่านั้นไม่พอใจที่พระเจ้าจอห์นเก็บภาษีสูงเพื่อนำไปใช้ในการสงครามและไม่พอใจที่พวกขุนนางไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมในการบริหารบ้านเมือง

๔. ลักษณะ ๘ ประการของประชาธิปไตยแบบตัวแทนในทางปฏิบัติ ได้แก่

๑. มีพรรคการเมืองเข้าบริหาร
๒. มีการเลือกตั้งตามระยะเวลา
๓. ปวงประชามีสิทธิหย่อนบัตรลง
๔. แสดงความจำนงได้ ๑ บัตร
๕. รัฐบาลโดยเสียงสนับสนุนจากผู้แทน
๖. ไม่แค้มแม่แพ้คะแนนเสียง
๗. ไม่ป้ายเปี่ยงจำกัดสิทธิทางการเมือง
๘. ส่งเสริมเรื่องการแข่งขัน

ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนในสภาพกลุ่มหลากหลาย

- สังคมที่มีกลุ่มหลากหลายหรือมีความเป็น พหุสังคม หมายถึง มีกลุ่มหลากหลายประเภท และ กลุ่มหลายชนิด

- ลักษณะของกลุ่มหลากหลายที่ช่วยผดุงประชาธิปไตย ได้แก่

๑. มีการรวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มโดยสมัครใจ
  ๒. กลุ่มมีอายุยืนยาวพอสมควร
  ๓. เป็นกลุ่มอย่างเป็นกิจจะลักษณะพอสมควร
  ๔. กลุ่มจะต้องมีการประชุมและมีการดำเนินงานบ่อยครั้งพอสมควร
- กลไกที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในกลุ่มหลากหลาย มีดังนี้คือ
๑. ทำให้อำนาจแยกกระจาย
  ๒. เป็นบทเรียนหรือเป็นแบบฝึกหัดประชาธิปไตย
  ๓. การเป็นสมาชิกหลายกลุ่ม (พหุสมาชิกภาพ) ทำให้รู้จักประนีประนอม

ลอร์ด แอคตัน นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ ได้กล่าววาทะที่สนับสนุนสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย โดยกล่าวถึงลักษณะแห่งอำนาจไว้ ดังนี้คือ Power Corrupts, Absolute Power Corrupts Absolutely ซึ่งแปลว่า “ที่ใดมีอำนาจที่นั่นมีการฉ้อฉล ที่ใดมีอำนาจเหลือล้น การฉ้อฉลชั่ว เสียย่อมมีมากที่สุดประมาณ” โดยมีความหมายว่า อำนาจมีแนวโน้มที่ก่อให้เกิดความอธรรมขึ้นมาได้

๕. ประชาธิปไตยในมิติอื่น ๆ

๑. ประชาธิปไตยทางสังคม (Social Democracy) เป็นศัพท์ที่ใช้โดย**ทอคเกอร์วิลล์**

๒. ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ (Economic Democracy) เป็นศัพท์ที่ใช้โดย**ผู้นิยมมาร์ก** ชิสต์ หมายถึงการกระจายรายได้ให้ทัดเทียมกันในหมู่ประชาชนจำนวนมาก

๓. ประชาธิปไตยทางอุตสาหกรรม (Industrial Democracy) หมายถึงประชาธิปไตยใน ระดับ โรงงานอุตสาหกรรม เช่น การมีสหภาพแรงงาน สหพันธ์กรรมกร เป็นต้น

๔. ประชาธิปไตยแบบถูกนำ (Guided Democracy) เป็นศัพท์ที่ใช้โดยอดีต **ประธานาธิบดี ชูการ์โน** ผู้กอบกู้เอกราชและบิดาผู้สถาปนาอินโดนีเซียยุคใหม่

๕. ประชาธิปไตยแบบเบสิก (Basic Democracy) เป็นศัพท์ที่ใช้โดยอดีต **ประธานาธิบดี อายูบข่าน** (Ayub Khan) แห่งปากีสถาน

๖. หน้าฉากประชาธิปไตย (Façade Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบจอมปลอม

๗. ประชาธิปไตยครึ่งใบ (Quasi Democracy) หรือไม่เต็มใบ

๖. ความเสมอภาคทางการเมือง

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งควรให้แก่พลเมืองที่บรรลุนิติ ภาวะ ทุกคนไม่ว่า ชายหรือหญิงและโดยไม่คำนึงถึงความยากตีมิจน แต่ในอดีตหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้ เนื่องจาก การยึดหลักต่าง ๆ เช่น

๑. การมีทรัพย์สิน เกิดขึ้นจากความเชื่อหรือแนวความคิดที่ว่า ผู้มีทรัพย์สินย่อมมีความ รับผิดชอบ กล่าวคือยอมไม่ออกเสียงเลือกบุคคลโดยไม่คิดให้รอบคอบ

๒. การรู้หนังสือ โดยเชื่อว่าผู้มีความรู้ย่อมทำให้การออกเสียงเป็นไปโดยถูกต้องมากยิ่งขึ้น ในอดีตสตรีจะไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ประเทศต่าง ๆ เพิ่งเริ่มให้สิทธิแก่สตรีในช่วงหลัง สงครามโลก ครั้งที่ ๑ มาในเวลานั้น เช่น สหรัฐอเมริกา ให้สิทธิสตรีในปี ค.ศ. ๑๙๒๐ (หลังสงครามโลก๑๒ ครั้งที่ ๑ เพียง ๒ ปี) ฝรั่งเศสให้สิทธิสตรีในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ (หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒) สวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งถือกันว่าเป็น ประเทศที่เป็นแบบอย่างประชาธิปไตยก็เพิ่งให้สิทธิสตรีในปี ค .ศ. ๑๙๗๑ หรือเมื่อ ประมาณ ๓๐ ปีมาแล้ว

ประเทศที่เคยมีหรือมีประมุขของรัฐบาลเป็นสตรี ได้แก่ ประเทศ ปากีสถาน อินเดีย ศรีลังกา อังกฤษ นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ฯลฯ

สรุป

ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Democracy ซึ่งเกิดจากการผสมคำสองคำ คือ Demos กับ Kratein หรือ Demos หมายถึง ประชาชน และ Krators หรือ Kratein หมายถึง การปกครอง ฉะนั้น ประชาธิปไตย (Demoskratia) หมายถึง การปกครองโดยประชาชน

ส่วนคำว่าประชาธิปไตยที่ใช้ในภาษาไทยของเรานั้นบัญญัติขึ้นโดยเทียบกับศัพท์ภาษาอังกฤษ เป็นการนำเอาคำสองคำมารวมกันคือ ประชา ซึ่งเป็นคำสันสกฤต รูปคำเดิม คือ ประชา แปลว่า ราษฎร หรือประชาชนและคำว่า อธิปไตย แปลว่า ความเป็นใหญ่อย่างยิ่ง ฉะนั้นประชาธิปไตยจึงหมายถึง ระบอบการปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ

ความหมายตามที่มาและขอบเขตอำนาจ มีผู้ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่า อำนาจสูงสุดมาจากประชาชน ทั้งนี้โดยอ้างว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีสิทธิและเสรีภาพโดยธรรมชาติ พวกเขาสามารถที่จะคิดและกระทำการใด ๆ ได้ แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม เขาจะสละสิทธิ์และอำนาจบางประการให้กับผู้ปกครอง เพื่อใช้อำนาจนั้นดำเนินการภายในกรอบที่กำหนด ฉะนั้น เราจะพบว่ารัฐบาลในประเทศประชาธิปไตยนั้นจะมีอำนาจที่มีขอบเขต

ความหมายที่เน้นเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค นักปรัชญาการเมืองหลายท่านที่ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการปกครองที่ดีก็คือ การปกครองที่เคารพสิทธิ และความเสมอภาคของมนุษย์ เชื่อว่าสมาชิกของสังคมทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม นอกจากนี้ระบบการเมืองจะต้องเปิดโอกาส หรือให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการดำเนินการใด ๆ ภายใต้กฎระเบียบของสังคมด้วย ซึ่งรูปแบบการปกครองดังกล่าวก็คือ ระบอบประชาธิปไตย

ความหมายที่เน้นการเข้ามีส่วนร่วมหรือเสียงของประชาชน ในเมื่อระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยใช้อำนาจนี้ผ่านทางองค์กรทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง บทบาทของประชาชนในทางการเมือง จึงมีความสำคัญมากในระบอบนี้ ฉะนั้นมีผู้กล่าวว่า ประชาธิปไตยนั้นถือว่าประชาชน คือ เสียงสวรรค์ เป็นระบอบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมดำเนินการเพื่อสร้างสรรค์สังคมของตนเอง กิจกรรมการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน อาจเป็นทางอ้อมโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่แทน หรืออาจเป็นทางตรง เช่น การประท้วง การร้องเรียน ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้รัฐบาลรับทราบถึงปัญหา เป็นต้น

ความหมายที่เน้นเจตนารมณ์ของประชาชน ประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยไว้อย่างกระชับ และคมคายว่า เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ผู้นำทางการเมืองเป็นผู้ที่ถือ

เสมือนเป็นตัวแทนเจตนารมณ์ของประชาชน รัฐบาลเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมาก หรือได้รับเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ รัฐบาลจะคงอยู่ในอำนาจต่อได้เมื่อวาระสิ้นสุดลง ก็โดยการแสดงให้เห็นประชาชนผู้เลือกตั้งเห็นว่ารัฐบาลสามารถสนองตอบต่อเจตนารมณ์ของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น

จากความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” นี้ มีนักวิชาการได้สรุปรวมเป็น ๓ ความหมายหลัก ๆ คือ

๑. ความหมายของประชาธิปไตยในเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง ประกอบด้วยหลัก ๕ ประการ คือ
  - ๑.๑ หลักมนุษยธรรมเป็นผู้มีสติปัญญา รู้จักใช้เหตุผล รู้ดีรู้ชั่ว และสามารถปกครองตนเองได้
  - ๑.๒ หลักสิทธิเสรีภาพ
  - ๑.๓ หลักความเสมอภาคที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย
  - ๑.๔ หลักความเสมอภาคที่จะแสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต
  - ๑.๕ หลักความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ สังคม
๒. ความหมายของประชาธิปไตยในเชิงรูปแบบการปกครอง ประกอบด้วยหลัก ๓ ประการ คือ
  - ๒.๑ หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน
  - ๒.๒ หลักอำนาจอธิปไตยโดยปวงชน
  - ๒.๓ หลักอำนาจอธิปไตยเพื่อปวงชน
  - ๒.๔ หลักเหตุผล
  - ๒.๕ หลักเสียงข้างมาก
  - ๒.๖ หลักความยินยอม
  - ๒.๗ หลักประนีประนอม
  - ๒.๘ หลักความเสมอภาค
  - ๒.๙ หลักเสรีภาพ
๓. ความหมายในเชิงวิถีชีวิตของประชาชน จำแนกได้ ๖ ประการ คือ
  - ๓.๑ ใช้เหตุผลในการตัดสินใจปัญหาหรือข้อขัดแย้งระหว่างกัน
  - ๓.๒ รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีสติสัมปชัญญะ ปราศจากอคติ และมีความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน
  - ๓.๓ มีน้ำใจประชาธิปไตย
  - ๓.๔ สนใจกิจการบ้านเมืองและเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยถือว่าเป็นหน้าที่ เคารพกฎเกณฑ์หรือกติกาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเคร่งครัด

๓.๕ รู้จักประนีประนอมมากกว่าที่จะตั้งต้นเอาชนะกันโดยอาศัยการขู่เข็ญ บังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับในเงื่อนไขของฝ่ายตนแต่ฝ่ายเดียว

๓.๖ มองโลกในแง่ดี

ดังนั้น หลักประชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตที่ยึดมั่นในคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม โดยร่วมมือกันรับผิดชอบ นับถือและให้เกียรติกันและกันใช้ปัญญาเป็นหลักในการทำงาน และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ไม่ให้กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ให้หลงนับถือในเรื่องที่เสียหาย ทุกคนร่วมมือกันแบ่งปันกันและประสานงานกันเพื่อการแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้

บรรณานุกรม

อรณิข รุ่งธิปานนท์, ๒๕๕๓ หน้า ๖, รัฐสภาราชอาณาจักร: สภาสამัญญ สภาขุนนาง หน่วยงานสนับสนุน
สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สุรัชย์ ศิริไกร, ๒๕๕๐, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๙ ประจำปี
๒๕๕๐ เรื่อง วัฒนธรรมการเมือง จริยธรรมและการปกครอง (Political Culture, Ethics and
Governance), จัดพิมพ์โดยสถาบันพระปกเกล้า (กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์)

ศาสตราจารย์ ศรีราชา เจริญพานิช, พัฒนาการของประชาธิปไตยแบบไทย ๆ หลักสูตรนิติธรรมเพื่อ
ประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒,

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔, ดุสิตธานีศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยแห่งแรกของไทย,
กรุงเทพมหานคร, กันยายน

ปารีชาติ เทพอาร์ักษ์, ๒๕๔๐, สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมภิบาล รากฐานสังคมอยู่เย็นเป็นสุข, วารสาร
เศรษฐกิจและสังคม มกราคม – มีนาคม

ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ระบอบประชาธิปไตย, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร

สุขุม นวลสกุล, วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ์, ๒๕๒๔, การเมืองและการปกครอง= Thai government and
politics, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์, ๒๕๒๙, ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย, วิทยานิพนธ์สถาบัน
วิชาการทหารบกชั้นสูง

ไพโรจน์ ชัยนาม, ๒๕๑๕, สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญของต่างประเทศกับการปกครองของไทย,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปัทมา สุกำปำ, การใช้สิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมายของประชาชน : บทเรียนจากอดีตสู่ “สิทธิ” ที่เป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ, **บทความสถาบันพระปกเกล้า**, สืบค้นเมื่อ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๑ จาก <https://www.kpi.ac.th>

วัชรวิไล ไซยสาร, **พัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและพหุการเมือง: การเมืองภาคประชาชน**, สืบค้นเมื่อ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๑ จาก <http://www.parliament.go.th>

John Keane : **Monitory Democracy**, Paper prepared for the ESRC Seminar Series, The Open University, Milton Keynes Keynes, March ๒๐๐๘ และประจักษ์ ก้องกีรติ, ๒๕๕๖, **ประชาธิปไตยของฉันทัน ของท่าน และของเธอ**, สืบค้นเมื่อ ๗ มิถุนายน ๒๕๖๑ จาก <http://v-reform.org/meaning-of-democracy>